

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

СЕРІЯ 11

**Соціологія
Соціальна робота
Соціальна педагогіка
Управління**

**Випуск 5
(частина 2)**

УДК 0.51

ББК 95

Н 34

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 11 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: 36. наукових праць. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. - Випуск 5. (Частина II) - 317 с.

У збірнику наукових праць пропонуються результати досліджень і експериментальної роботи з питань соціального становлення особистості; розкривається педагогічний, психологічний та соціальний аспект, які обумовлюють актуалізацію проблеми і допомагають її вирішувати на сучасному етапі розвитку суспільства та психолого-педагогічної науки.

**Фахове видання затверджене Президією ВАК України 2044 р., бюлетень №8, (педагогічні науки)
(Додаток до постанови президії ВАК України від 30 червня 2004 р. № 3-05/7)**

Державний комітет телебачення і радіомовлення України

Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 8817 від 01.06.2004 р

Редакційна рада:

В.П.Андрущенко	доктор філософських наук, професор, академік, АПН України, ректор НПУ імені М.П.Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
А.Т.Авдієвський	Почесний доктор, професор, академік АПН України
В.П.Бех	доктор філософських наук, професор;
О.В.Биковська	кандидат педагогічних наук, доцент (<i>секретар Редакційної ради</i>)
В.І.Бондар	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Г.І.Волинка	доктор філософських наук, професор, академік УАПН (<i>заступник голови Редакційної ради</i>)
А.П.Грищенко	доктор філологічних наук, професор, академік АПН України
П.В.Дмитренко	кандидат педагогічних наук, професор
І.І.Дробот	доктор історичних наук, професор
М.І.Жалдак	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Л.І.Мацько	доктор філологічних наук, професор, академік АПН України
О.Г.Мороз	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
О.С.Палатка	кандидат педагогічних наук, професор
В.М.Синьов	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
В.К.Сидоренко	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України
М.І.Шкіль	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АПН України
М.І.Шут	доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент АПН України

Редакційна колегія:

Бех В.П.	доктор філософських наук професор (<i>відповідальний редактор</i>)
Говорун Т.В.	доктор психологічних наук професор
Дубогай О.Д.	доктор педагогічних наук професор
Капська А.Й.	доктор педагогічних наук, професор (<i>відповідальний редактор</i>)
Кобернік М.О.	доктор педагогічних наук професор
Ковчина І.М.	кандидат педагогічних наук, доцент (<i>відповідальний секретар</i>);
Мицик Л. І.	доктор педагогічних наук, професор
Романовська О.О.	доктор педагогічних наук доцент
Синьов В.М.	доктор педагогічних наук професор
Сисоєва С.О.	доктор педагогічних наук професор

*Схвалено рішенням Вченої ради
НПУ імені М. П. Драгоманова*

© Автори статей, 2007

© НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007

© Редакційна колегія, 2007

Література

1. Галагузова Ю.Н., Сорвачева Г.В., Штинова Г.Н. Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: Пособие для студ. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 224 с.
2. Програми практик зі спеціальності "Соціальна педагогіка і практична психологія": Методичний посібник / Керівник групи упорядників: Б. Ковбас. Упорядники: С. Недільський, Р. Зозуляк, Г. Лемко. – Івано-Франківськ, 2006. – 78 с.

Литвак О.Й.
(м. Житомир)

**СУЧАСНИЙ ДОСВІД СТАНДАРТИЗАЦІЇ
СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩІ**

В статті розглядаються стандарти системи підготовки спеціалістів соціальної сфери рівня магістра та ліценціата в Республіці Польщі. Представлені стандарти включають загальну характеристику навчання, освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника, зміст навчальних програм.

This article deals with the educational standards of training specialists of master's and licentiate's degrees in social sphere. The following standards contain general characteristics of educational course, graduator's educational qualification and the context of curriculum.

У процесі реформування країни, коли значна частина населення потребує невідкладної соціальної допомоги і соціального захисту, особливої актуальності та поширення в українському суспільстві набуває професійна діяльність, спрямована на вирішення соціальних проблем людей – соціальна робота. Це вимагає створення ефективної системи підготовки працівників соціальної сфери, здатних вирішувати ряд соціальних проблем та бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці.

В умовах становлення системи соціальної освіти, яка б задовольняла потреби суспільства та відповідала світовим стандартам підготовки фахівців, особливого значення набуває вивчення і використання зарубіжного досвіду організації соціальної освіти у світлі ідей її неперервності, інтеграції та демократизації. Актуальність даної проблеми демонструє ряд досліджень, присвячених вивченню системи, змісту і форми професійної підготовки соціальних працівників у США, Канаді, Великобританії, Німеччині, Франції, Польщі та інших європейських країнах, українських та російських науковців (Бочарової В., Васильєвої В., Віннікової Л., Гайдук Н., Зверєвої І., Капської А., Ковчиної І., Козубовської І., Когут С., Лактіонової Г., Миговича І., Міщик Л., Мустаєвої Ф., Пічкарь О., Полтавця В., Попович Г., Собчак Н., Тименка В., Тетерського С., Чочтаєвої А., Холостової О., Яркиної Т. та ін.)

Автор багатьох наукових праць професор А. Яновський вважає, що у процесі демократичних реформ, щоб досягти позитивних змін в освіті, кожна постсоціалістична країна повинна здійснити ряд обов'язкових кроків [1]. Головні з них, що стосуються вищої освіти: децентралізація і демократизація управління освітою; поява приватного сектора; зростання автономії закладів університетського рівня; збільшення кількості закладів та їх контингенту; урізноманітнення фінансування; модернізація програм і зміна профілів підготовки; введення дипломів багатоступеневої освіти; значне розширення контактів із системами освіти розвинених країн.

Оскільки процес формування системи професійної освіти соціальних працівників в Україні триває, вважаємо доцільним у нашій статті розглянути освітні стандарти педагогічного напрямку підготовки у Республіці Польща.

Зауважимо, що у Польщі чітко розмежовують поняття „підготовка вчителя” і

„підготовка педагога”. Учителя у навчальних закладах готують до педагогічної діяльності у школах саме як викладача певного предмету. Вчитель за Статутом 1982 року – це особа, яка викладає, або бере участь в освітньому процесі. Статут визначає права, обов'язки, а також вимоги до кандидата на місце вчителя: 1) наукову і педагогічну кваліфікацію, фахову практику; 2) належну моральну кваліфікацію; 3) відповідний стан здоров'я. Підготовка педагога зорієнтована на студентів, які у майбутньому планують займатися проблемами соціалізації та виховання соціально незахищених верств населення [2, с. 19].

Сьогодні у Польщі соціально-педагогічними проблемами виховання у шкільному середовищі і поза ним займаються такі посадові особи: шкільний педагог, соціальний опікун, вихователь, педагог-інструктор, консультант, педагог-аніматор, спеціаліст із ресоціалізації, спеціаліст із соціальної профілактики та ін. Практичну соціально-педагогічну діяльність педагог здійснює у закладах освіти (дошкільні установи, школи, ліцеї) та опікунсько-виховних закладах. З огляду на спосіб їх функціонування виділяють такі категорії опікунсько-виховних закладів: формальні інституції зі специфічними виховними та опікунськими функціями (будинки дитини, будинки культури, ресоціалізаційні установи); формальні інституції з побічними виховними й опікунськими функціями (психолого-педагогічні консультаційні центри, відділи графі, громадські організації); інституції і неформальні групи (родина, група ровесників, мікрорайонна група, товариства); інституції і громадські організації, що здійснюють масову діяльність через пошту, видавництва [3, с. 578]. Зважаючи на це, вважаємо доцільним вивчення польського досвіду формування системи підготовки соціальних працівників.

Вступу Польщі до Європейського союзу (01.05.2004 року) передували реформи всіх сфер суспільного життя країни. Відповідно до умов Болонської угоди, змінюються також освітні стандарти та зміст навчальних планів спеціальностей. Із метою створення можливості для студентів безболісно змінювати напрям навчання або освітній заклад, навчальний матеріал поділяється на кредити, згідно з Європейською системою трансферу кредитів (ECTS) [4, с. 9]. У матеріалах звіту консультаційного засідання представників державних, освітніх та наукових інституцій (05.05.2005 р. м. Краків) подані затверджені зміни, внесені до освітніх стандартів підготовки спеціалістів педагогічного напрямку [5, 6].

На вказаному семінарі, організованому пані професором, доктором педагогічних наук Боженою Мухцькою (Bożena Muchcka), було обговорено ряд питань та прийнято рішення, які стосувалися безпосередньо структури освітньої підготовки, сфери діяльності даних фахівців, змісту навчальних дисциплін та ін. Члени засідання наголосили на тому, що прийняті стандарти мають включати:

- загальну характеристику навчального напрямку;
- характеристику випускника;
- навчальний програмний мінімум, що включає перелік навчальних дисциплін із зазначенням відповідної мінімальної кількості годин, а також кредитів Європейської системи трансферу кредитів (ECTS) [4].

Зазначено також, що мінімальна кількість академічних годин на педагогічному напрямку навчання складає не менше, ніж 2600 для п'ятирічного неперервного магістерського курсу навчання, або 1800 годин для навчання на I-ому рівні та 800 годин на II-ому рівні (за умови дворівневого навчання: I-й рівень навчання ліценціатське – трирічне навчання професійного спрямування, яке деякі науковці прирівнюють до рівня бакалавра, – II-й додаткове магістерське навчання) [2, с. 60].

Унаслідок обговорення були прийняті наступні зміни до освітніх стандартів, які до того часу використовувалися для підготовки спеціалістів педагогічного напрямку.

Відповідно до стандартів, випускник педагогічного напрямку навчання (рівня ліценціата – магістра) повинен мати:

- ретельну теоретичну міждисциплінарну підготовку;
- навички проведення наукових досліджень;
- вміння виділяти та самостійно розв'язувати проблеми теоретичного та практичного характеру;
- орієнтування на суспільну діяльність та самовдосконалення;
- готовність до роботи в різних освітніх сферах, опікунсько-виховних установах, закладах культури, соціальної допомоги, спеціалізованих консультаційних центрах, закладах праці, в державній адміністрації та органах самоуправління, в службі здоров'я, а також в закладах суспільної профілактики.

Неперервний магістерський курс навчання на педагогічному напрямку триває 5 років (10 семестрів). Загальна кількість годин становить 2600, з яких стандарт є 1035 годин 120 кредитів ECTS (40 % від загальної кількості годин і кредитів ECTS).

У стандартах визначається мінімальна кількість годин та кредитів основних груп навчальних дисциплін: загальні дисципліни – 330 годин, 19 кредитів ECTS (іноземна мова – 120 годин, 4 кредити ECTS; інформаційна технологія – 30 годин, 2 кредити ECTS; фізичне виховання – 60 годин (кількість кредитів не подана); філософія – 30 годин, 3 кредити ECTS; соціологія – 30 годин, 3 кредити ECTS; логіка – 30 годин, 3 кредити ECTS; загальна психологія – 30 годин, 4 кредити ECTS); основні дисципліни – 345 годин, 50 кредитів ECTS (психологія розвитку людини – 30 годин, 4 кредити ECTS; методологія педагогіки з елементами статистики – 45 годин, 6 кредитів ECTS; загальна педагогіка – 30 годин, 5 кредитів ECTS; історія виховання – 30 годин, 4 кредити ECTS; біомедичні основи розвитку людини – 30 годин, 3 кредити ECTS; соціологія виховання – 30 годин, 4 кредити ECTS; теорія виховання – 30 годин, 5 кредитів ECTS; загальна дидактика – 30 годин, 5 кредитів ECTS; порівняльна педагогіка – 30 годин, 4 кредити ECTS; сучасні педагогічні напрямки – 30 годин, 5 кредитів ECTS; суспільна психологія – 30 годин, 5 кредитів ECTS); спеціальні дисципліни – 360 годин, 51 кредит ECTS (суспільна педагогіка – 30 годин, 4 кредити ECTS; спеціальна педагогіка – 30 годин, 4 кредити ECTS; клінічна психологія – 30 годин, 4 кредити ECTS; андрагогіка – 30 годин, 4 кредити ECTS; педологія – 30 годин, 4 кредити ECTS; медіа освіта – 30 годин, 4 кредити ECTS; професійна етика – 30 годин, 4 кредити ECTS; юридичні та організаційні засади освіти – 30 годин, 3 кредити ECTS; магістерські семінари – 120 годин, 20 кредитів ECTS). На різні види практики відводиться 150 годин.

Опрацювання змісту програмних дисциплін належить до компетенції кожного окремого навчального закладу, який готує фахівців педагогічного профілю. Освітніми стандартами визначаються формальні критерії змісту:

- відповідність змісту предмету, який вивчається;
- посилання на новітні наукові дослідження, враховуючи існуючі традиції у зазначеній науковій сфері;
- відповідність програмного змісту етичним аспектам;
- список використаної літератури адекватний до змісту програми (бажане посилання на статті, які публікуються у провідних педагогічних виданнях).

Кількість годин, передбачених на вивчення предметів професійного циклу, розподіляється Радою факультету, згідно з власними пріоритетами або оригінальними програмами спеціалізованого навчання.

У затверджених стандартах для професійного курсу вказано, що навчання на педагогічному напрямку триває 3 роки (6 семестрів) – I рівень навчання. Загальна кількість годин становить 1800, з яких стандарт є 720 годин 72 кредитів ECTS (40 % від загальної кількості годин і кредитів ECTS).

Після закінчення зазначеного курсу випускник отримує звання ліценціата і має право працювати за обраною спеціальністю, або продовжити навчання на дворічному додатковому курсі для отримання – магістра педагогіки.

Навчальне навантаження професійного курсу розподілено таким чином: загальні дисципліни – 330 годин, 19 кредитів ECTS; основні дисципліни – 240 годин, 33 кредити ECTS; спеціальні дисципліни – 150 годин, 20 кредитів ECTS; практики (різних видів) – кількість годин не вказана. Варто зазначити, що вказана кількість годин є мінімальною і включає тільки 40% від загальної кількості годин і кредитів ECTS.

Згідно зі стандартами, зміст групи загальних дисциплін повністю дублює відповідну групу навчальних предметів магістерського курсу. Група основних дисциплін відрізняється зменшенням кількості годин та навчальних предметів. Вона включає наступні дисципліни: психологія розвитку людини – 30 годин, 4 кредити ECTS; методи педагогічних досліджень – 30 годин, 3 кредити ECTS; загальна педагогіка – 30 годин, 5 кредитів ECTS; історія виховання – 30 годин, 4 кредити ECTS; біомедичні основи розвитку людини – 30 годин, 3 кредити ECTS; соціологія виховання – 30 годин, 4 кредити ECTS; теорія виховання – 30 годин, 5 кредитів ECTS; загальна дидактика – 30 годин, 5 кредитів ECTS.

Виділені години на вивчення групи спеціальних дисциплін розподілені таким чином: суспільна педагогіка – 30 годин, 4 кредити ECTS; спеціальна педагогіка – 30 годин, 4 кредити ECTS; клінічна психологія – 30 годин, 4 кредити ECTS; дипломні семінари – 60 годин, 8 кредитів ECTS.

Як ми вже зазначали, після закінчення трирічного професійного курсу випускник може працювати за отриманою спеціальністю або продовжити навчання. Затверджені освітні стандарти для додаткового магістерського курсу педагогічного напрямку вказують, що навчання триває 2 роки (4 семестри) – II рівень навчання. Загальна кількість годин становить 800, з яких стандарт є 315 годин 48 кредитів ECTS (40 % від загальної кількості годин і кредитів ECTS).

Навчальний план дворічного додаткового магістерського курсу включає тільки спеціалізовані дисципліни. Обмежені стандартами години (315 годин) розподілені наступним чином: методологія педагогіки з елементами статистики – 45 годин, 6 кредитів ECTS; медіа-освіта – 30 годин, 4 кредити ECTS; сучасні педагогічні напрямки – 30 годин, 5 кредитів ECTS; суспільна психологія – 30 годин, 5 кредитів ECTS; професійна етика – 30 годин, 4 кредити ECTS; магістерські семінари – 120 годин, 20 кредитів ECTS; порівняльна педагогіка – 30 годин, 4 кредити ECTS. Змістове наповнення решти нерозподілених годин належить до компетенції навчального закладу, який готує спеціалістів педагогічної сфери.

Отже, аналізуючи представлені стандарти, можемо зазначити, що польська система професійної підготовки соціальних працівників суттєво відрізняється від української:

- структурою підготовки (неперервний магістерський курс або I рівень – ліценціат, II – рівень додатковий магістерський курс);
- великою кількістю спеціалізацій, яка постійно зростає і змінюється в залежності від потреб ринку праці (опікунсько-виховна педагогіка, дошкільна освіта, інтеграційна педагогіка, ревелідаційна (педагогіка переоцінки) педагогіка, суспільно-культурна педагогіка, реабілітаційна педагогіка);
- співвідношенням годин, які виділяються на вивчення загальних дисциплін та основних і спеціальних: у неперервному магістерському курсі – 330 годин / 345 та 360 годин відповідно; I рівень – 330 годин/240 та 150 годин відповідно; II рівень – 315 годин, які виділяються тільки на вивчення спеціальних дисциплін;
- змістом навчальних планів (вивчаються андрагогіка, педологія, медіа-освіта, передбачені години на дипломні та магістерські семінари);
- великою кількістю годин, виділених на проходження практики у різних соціально-виховних установах.

- автономністю вищих навчальних закладів щодо змісту навчання: представлені стандарти охоплюють тільки 40% академічного часу та основні характеристики випускника ВНЗу. Розподілення 60% навчальних годин належить до компетенції Ради факультету.

У перспективі предметом нашого дослідження є подальше вивчення системи професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах Республіки Польщі

Література

1. Janowski A. Polish Education: changes and prospects // *Oxford Studies in Comparative Education*. – 1992. – Vol. 2(1).
2. Козум С.Я. Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз) дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – Львів, 2004. – С. 19-20.
3. Kowalik P. Rozwoj zawodowy nauczycieli placówek opiekuńczo-wychowawczych // Radziewicz-Winnicki A. *Pedagogika społeczna i schyłku XX wieku (Wybrane zagadnienia)*. – Katowice, 1992. – С. 56.
4. Степко М.Ф., Боллобаш Я.Я., Левківський К.М., Сухарніков Ю.В. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // *Освіта України* – 2004. – № 60-61. – С. 7-11.
5. Дискусійний форум // <http://www.wsp.krakow.pl/wp/aktualnosci>.
6. Міхуцька Б. Звіт консультаційного заходу присвяченого стандартизації навчання на педагогічному напрямку // <http://www.ksisystem.pl/kamil/forum/viewtopic>

Литовченко І.В.
(м. Київ)

ПРОБЛЕМА ПС ПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНИХ ВІДХИЛЕНЬ СЕРЕД МОЛОДІ

Стаття посвячена проблеме предотвращения социальных отклонений среди молодежи, и попыткам решения этой проблемы в Украине современным путем. Автор анализирует главные направления действий в этой области на уровне государственной политики в Украине и дает рекомендации, чтобы улучшить ситуацию.

The article is devoted to the problem of prevention of social deviations among youth and contemporary attempts to solve this problem in Ukraine. The author analyses the main directions of activities in this area at the level of state policy in Ukraine and gives her recommendations for improving the situation.

Сучасне українське суспільство перехідного періоду характеризується значними змінами в усіх сферах суспільного життя. Соціальні норми та цінності постійно змінюються, трансформуються, набувають іншого характеру, що негативно позначається на суспільній свідомості та поведінці. Адже не всі встигають або мають змогу переосмислити нові реалії суспільного буття та пристосуватися до нових динамічних процесів, які відбуваються сьогодні в Україні. Як наслідок, такий дезорієнтований стан суспільства призводить до низки негативних явищ: соціально-економічної нестабільності, майнового розшарування, безробіття, корупції, падіння рівня духовності та моралі тощо. Також в період трансформації українського суспільства значного поширення набувають різноманітні форми соціальних відхилень (девіацій), особливо серед молоді.

Розмаїття негативних форм соціальних відхилень може привести суспільство до стану соціальної аномії, до девальвації соціальних норм, правил та цінностей. Такий стан суспільства, здебільшого, веде до його деградації та соціального регресу. Загроза